

धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक
करणान्या परिवहन वाहनांच्या चालकांना प्रशिक्षण
देणान्या संस्थांबाबत सुधारित मार्गदर्शक तत्वे.

महाराष्ट्र शासन

गृह विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक- एमव्हीआर-०५२४/प्र.क्र.१३६/परि-२

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

दिनांक : १४ ऑगस्ट, २०२४.

- वाचा :- १) परिवहन आयुक्त कार्यालयाचे पत्र क्र.एमव्हीआर-०२९०/सीआर-१(ए)/का.२/
जा.क्र.५७५६, दिनांक ३१.०५.२०२४.
२) शासन पत्र क्र.एमव्हीआर-१११७/प्र.क्र.४७८/परि-२, दिनांक २६.०६.२०२०.

प्रस्तावना :-

केंद्रीय मोटार वाहन नियम, १९८९ च्या नियम ९ मध्ये विहित केलेल्या तरतुदीनुसार धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणान्या परिवहन वाहनांच्या चालकांना प्रशिक्षण देणान्या संस्थांबाबत मार्गदर्शक तत्वे दिनांक २६.०६.२०२० रोजीच्या पत्रान्वये निर्गमित करण्यात आली आहेत. मोटार वाहन अधिनियम व नियमामध्ये करण्यात आलेल्या सुधारणा पाहता सदरील मार्गदर्शक तत्वांमध्ये सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

केंद्रीय मोटार वाहन नियम १९८९ मधील नियम ९ मध्ये विहित केलेल्या तरतुदीनुसार धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणान्या संस्थांना प्राधिकृत करण्याकरिता शासन पत्र दिनांक २६.०६.२०२० अन्वये निश्चित करण्यात आलेल्या मार्गदर्शक तत्वांमध्ये मान्यतेचा कालावधी, सदर संस्थांची वेळोवेळी तपासणी करण्याची तरतूद याबाबतच्या मार्गदर्शक तत्वांचा समावेश करण्यात येऊन नव्याने मार्गदर्शक सुचना या शासन निर्णयाद्वारे विहित करण्यात येत आहेत.

तसेच, सदर मार्गदर्शक सुचना ह्या यापूर्वी मान्यता देण्यात आलेल्या सर्व संस्थांना लागू असतील.

मार्गदर्शक तत्वे :-

१. केंद्रीय मोटार वाहन नियम, १९८९ च्या नियम ९ अन्वये धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणान्या परिवहन वाहनांच्या चालकांसाठी शैक्षणिक पात्रता विहित करण्यात आली असून असे वाहन चालविणाऱ्या व्यक्तीकडे परिवहन वाहन चालविण्यासाठी लागणारी चालकाची अनुज्ञप्ती असली पाहिजे तसेच अशा चालकाला भारतीय संविधानाच्या आठव्या अनुसूचित नमूद केलेल्या पैकी कोणतीही किमान एक भारतीय भाषा आणि इंग्रजी भाषा लिहिता व वाचता आली पाहिजे.

२. धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणाऱ्या परिवहन वाहनांच्या चालकाने केंद्रीय मोटार वाहन नियम, १९८९ च्या नियम ९ अन्वये राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या कोणत्याही संस्थेमध्ये या नियमावलीद्वारे विहित करण्यात आलेला तीन दिवसांचा अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण केल्याचे प्रमाणपत्र प्राप्त करणे आवश्यक आहे.
३. त्याचप्रमाणे, मोटार वाहन अधिनियम १९८८ च्या कलम १४ अनुसार वाहन चालकाची अनुज्ञप्ती चालू राहण्याचा (Currency of Driving License) कालावधी नमूद करण्यात आला असून पोट कलम (२ अ) नुसार धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणारे परिवहन वाहन चालविण्याची अनुज्ञप्ती एक वर्षासाठी परिणामकारक असून अशा अनुज्ञप्तीने नुतनीकरण त्या वाहनाच्या चालकाने शासनाद्वारे विहित करण्यात आलेल्या अभ्यासक्रमाचा एक दिवसाचा उजळणी पाठ्यक्रम शासनाद्वारे प्राधिकृत / मान्यता दिलेल्या संस्थेमध्ये पूर्ण करणे आवश्यक आहे.
४. केंद्रीय मोटार वाहन नियम, १९८९ च्या नियम ९ अन्वये धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणाऱ्या परिवहन वाहनांच्या चालकांना प्रशिक्षित करणाऱ्या संस्थांनी पुढील अटी पूर्ण करणे आवश्यक आहे :-
 - (१) केंद्रीय मोटार वाहन नियम, १९८९ च्या नियम ९ अन्वये धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणाऱ्या परिवहन वाहनांच्या चालकांना प्रशिक्षण देणाऱ्या संस्थेने शासनाने विहित केलेल्या नमुन्यामध्ये अर्ज करणे आवश्यक आहे.
 - (२) अर्जदाराने शासनास आवश्यक शुल्क रु.१०,०००/- (एक हजार रुपये) भरणे आवश्यक आहे.
 - (३) प्रशिक्षणासाठी अर्जदार संस्थेच्या मालकीची किमान ५ वर्षे भाड्याने घेतलेली ४५० चौ.फु. चटई क्षेत्रफळाची जागा असणे आवश्यक आहे. ज्यामध्ये प्रशिक्षणार्थींना आवश्यक असल्यास राहण्याची सोय उपलब्ध होईल.
 - (४) अर्जदार संस्थेची आर्थिक स्थिती उत्तम असावी. (त्या पृष्ठ्यर्थ मागील तीन वर्षांचे ताळेबंदासह आयकर विवरणपत्र सादर करावे.)
 - (५) प्रशिक्षणासाठी आवश्यक असणारे सर्व साहित्य सामुग्री उपलब्ध असावी ज्यामध्ये पुढील बाबींचा समावेश असेल.
 - i. मोटार वाहन कायदा व नियम यांची अद्ययावत पुस्तके.
 - ii. पांढरा / काळा बोर्ड / डिजिटल बोर्ड
 - iii. वाहतूक सुचना फलक.
 - iv. वाहन चालविण्याच्या मार्गदर्शक पुस्तिका (Driving Instruction Manuals)
 - v. लॅपटॉप / संगणक.
 - vi. प्रोजेक्टर.
 - vii. ६ फुट x ४ फुट आकारमानाचा टि.व्ही.

- viii. रस्ता सुरक्षा त्याचप्रमाणे धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणाऱ्या परिवहन वाहनांच्या सुरक्षित वाहतुकीबाबत फिल्म.
- ix. रस्ता सुरक्षा आणि वाहन चालन यासंबंधी पुस्तके असणारी अद्ययावत लायब्ररी.
- x. विविध प्रकारची अग्निशमन उपकरणे.
- xi. प्रथमोपचार साहित्य.
- xii. प्रशिक्षणार्थींना बसण्यासाठी आसने आणि अशा आसनांना लिखाणाच्या पॅडची सोय असावी.

(६) धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणाऱ्या वाहन चालकांना प्रशिक्षण देण्यासाठी प्रशिक्षित कर्मचारी वर्ग असावा. अशा कर्मचाऱ्याची पात्रता पुढीलप्रमाणे असावी :-

- i. सदर प्रशिक्षक किमान आय.टी.आय. कोर्ससह एस.एस.सी., मेकॅनिकल अथवा ऑटोमोबाईल इंजिनिअरींगमधील डिप्लोमा उत्तीर्ण किंवा कोणत्याही शाखेतील पदवीधर असावा.
- ii. अशा प्रशिक्षकाने उपरोक्त शैक्षणिक पात्रतेसह डिप्लोमा इन फायर अँड सेफ्टी शासन प्राधिकृत संस्थेकडून पूर्ण केलेले असावे किंवा किमान १० वर्षे औद्योगिक सुरक्षेचा अनुभव असावा.
- iii. अशा प्रशिक्षकाकडे अवजड वाहने चालविण्याची अनुज्ञप्ती असावी.
- iv. अशा प्रशिक्षकाला वाहतूक चिन्हे, वाहतूक सिग्नल, मोटार वाहने (चालविणे) नियमन २०१७ याचे सखोल ज्ञान असावे.
- v. अशा प्रशिक्षकाला इंग्लिश, हिंदी आणि मराठी भाषेचे पुरेसे ज्ञान असावे.
- vi. नियुक्ती करण्यात आलेल्या प्रशिक्षकाची संबंधित संस्थेत पूर्णवेळ नेमणूक करावी.

(७) शासनाने दिलेले मुळ प्राधिकृत प्रमाणपत्र त्याचप्रमाणे प्रशिक्षकांचे नाव व पत्ते संस्थेमध्ये दिसेल अशा ठिकाणी प्रदर्शित करावे.

(८) राज्य शासनाच्या पुर्व परवानगीशिवाय संस्थेने प्रशिक्षणाची जागा बदलू नये.

(९) प्रशिक्षण घेणाऱ्या प्रत्येक वाहन चालकाला शासन ठरवून देईल त्या नमुन्यामध्ये प्रमाणपत्र जारी करावे.

(१०) राज्य शासनाकडून सदर संस्थांना ५ वर्षांच्या कालावधीसाठी मान्यता देण्यात येईल.

मान्यतेबाबतची अधिसूचना निर्गमित केल्याच्या दिनांकापासून ५ वर्षांच्या कालावधीनंतर सदर संस्थेची तपासणी करण्यात येऊन पुढील ५ वर्षाकरिता संबंधित संस्थेस नव्याने मान्यता देण्यात येईल. मान्यता प्राप्त संस्थेने प्रशिक्षित करण्यात आलेल्या वाहन चालकांना देण्यात आलेल्या प्रशिक्षणाचा अभिलेख जतन करून ठेवावा व परिवहन विभागातील अधिकाऱ्याने मागितल्यास उपलब्ध करून देण्यात यावा. त्याचप्रमाणे दर महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत आधीच्या महिन्यात प्रशिक्षित केलेल्या प्रशिक्षणार्थींचा तपशील त्या क्षेत्रातील परिवहन कार्यालयाकडे सादर करावा.

(११) प्रशिक्षित उमेदवाराच्या अनुज्ञप्तीवर धोकादायक व घातक रसायनांची वाहतूक करणाऱ्या परिवहन वाहन चालकांनी प्रशिक्षण पूर्ण केलेबाबत संबंधित परिवहन कार्यालयाकडून पृष्ठांकन करून घेण्याची जबाबदारी संबंधित संस्थेची असेल.

(१२) सदर संस्थांची परिवहन विभागाकडून तपासणी करण्यात येईल व तसा अहवाल शासनास सादर करण्यात येईल. संस्थेच्या तपासणी दरम्यान अनियमितता आढळून आल्यास अथवा उपरोक्त अटी व तरतूदींचा भंग केल्यास शासनाकडून सदर संस्थेची मान्यता तहकूब किंवा कायमस्वरूपी रद्द करण्यात येईल.

(१३) सदर मार्गदर्शक तत्वे निर्गमित करण्यात आल्याच्या दिनांकापर्यंत ५ वर्षांची मुदत संपुष्टात आलेल्या सर्व संस्थांनी ३ महिन्यांच्या आत शासनाकडे मान्यतेसाठी / नुतनीकरणासाठी अर्ज करावेत. सदर अर्ज ३ महिन्यांच्या कालावधीत प्राप्त न झाल्यास संबंधित संस्थेची मान्यता स्थगित करण्यात येईल.

५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२४०८१४१५११०८४८२९ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सागर धों. पाटील)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव /सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- २) अपर मुख्य सचिव (गृह) यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) अपर मुख्य सचिव (परिवहन) यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ५) सचिव (रस्ते), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) अपर पोलीस महासंचालक (वाहतूक) महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ७) विभागीय अधिकारी, राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, बेलापूर, नवी मुंबई.
- ८) उपाध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ, मुंबई.
- ९) अपर परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- १०) परिवहन उपायुक्त (अंमल-२), परिवहन आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई.
- ११) सर्व मान्यताप्राप्त संस्था.
- १२) निवडनस्ती परि-२.